

Volume 8, Issue 5, May 2021, p. 324-334

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Article History:

Received

04/02/2021

Received in revised form

25/05/2021

Available online

28/05/2021

AN OVERVIEW OF EDUCATIONAL PROBLEMS IN GRIGORY PETROV'S "IDEALIST TEACHER"

GRIGORY PETROV'UN "İDEALİST ÖĞRETMEN" ADLI ESERİNDE EĞİTİM SORUNLARINA BAKIŞ

Hulusi GEÇGEL¹

Abstract

In this research, it is aimed to examine Gregory Petrov's book "Idealist Teacher" in terms of educational problems and educational philosophies. In the book, criticisms were made about the traditional education system of that day; It is explained that a qualified and ideal teacher can achieve success with his own methods even under all these negative conditions. In the study, the criticism of the educational environment and practices in the work and the views on how it should be examined, educational problems were determined and a relationship was tried to be established between the work and educational approaches. The author sees the current education practices as the reason for the backwardness of his country and emphasizes the need to train qualified teachers and gives the message that development is only possible with a good education system.

Keywords: G. Petrov, Education, Idealistic Teacher, Progressivism.

Özet

Bu araştırmada, Gregory Petrov'un "İdealist Öğretmen" adlı kitabının eğitim sorunları ve eğitim felsefeleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Kitapta o günkü geleneksel eğitim sistemine ilişkin eleştirilerde bulunulmuş; nitelikli, ideal sahibi bir öğretmenin tüm bu olumsuz koşullar altında bile kendine özgü yöntemlerle başarıya ulaşabileceği anlatılmıştır. Çalışmada, eserdeki eğitim ortam ve uygulamalarına dair eleştiriler ve nasıl olması gerektiğiyle ilgili görüşler irdelenerek eğitim sorunları saptanmış, eserle eğitim yaklaşımları arasında ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Yazar, ülkesinin geri kalma nedeni olarak mevcut eğitim uygulamalarını görmekte ve nitelikli öğretmenler yetiştirilmesi gerektiğine vurgu yaparak kalkınmanın ancak iyi bir eğitim sistemiyle mümkün olabileceği mesajını vermektedir.

Anahtar Kelimeler: G. Petrov, Eğitim, İdealist Öğretmen, İlerlemecilik.

¹Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD, hgecgel@comu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9277-641

GİRİŞ

Geleneksel açıdan eğitim, diğer sosyal kurumlar (ekonomi, politika, aile vb.) gibi toplumu oluşturan bireyler arasında kültürel yönden benzerlik ve ortaklıkları sağlamak amacıyla dönük sosyal bir kurum olarak görülür. Bu açıdan eğitim, yaygın olarak toplumsal sistemin bir alt sistemi olarak ele alınıp çözümlenir. Çağlar boyunca insanın eğitimi konusunda, farklı felsefeler farklı tezler ileri sürmüştür; eğitim sistemleri ve okullarla ilgili çeşitli modeller geliştirilmiş ve uygulanmıştır (Şişman, 2020a: 5).

Eğitim felsefesi; din, hukuk, siyaset, bilim felsefeleri gibi özgün bir alandır. Eğitimin amaçları, ders programları, özerklik, yaratıcılık gibi genel eğitim konularının yanı sıra özel uygulamalı eğitim sorunları üzerinde de felsefi analizler yapabilmelidir. Eğitim felsefesi bugünkü durumu ve gelişmeleri değerlendirerek yarının dünyasını biçimlendirme girişimidir (Ergün, 2019: 32).

Farklı felsefeleri kaynak olarak alan farklı eğitim felsefeleri vardır. Bunlardan Daimicilik ve Esasicilik geleneksel eğitim felsefelerini; İlerlemecilik ve Yeniden Kurmacılık ise daha çağdaş eğitim felsefelerini oluştururlar. Felsefi bir terim olarak İlerlemecilik, Pragmatizmin eğitime uygulanmasıdır. Bu akım, eğitimcilerin geleneksel eğitimin aşırı şekilciliğine, sıkı disiplin anlayışına ve pasif öğretime ve amaçsız egzersizlerine karşı eğitimcilerin uzun yıllar verdiği bir uğraşı sonunda yine eğitimciler tarafından geliştirilmiştir. İlerlemeci eğitim anlayışında öğrencilerin öğrendiklerini kullanabilmeleri, eleştireci bir düşünce yapısına sahip olmaları, yaşamayı öğrenebilmeleri esas kabul edilmiştir. Yeniden Kurmacılıkta esas olan konunun eğitimin amaçları olduğu görülmektedir. Bu eğitim felsefesine göre eğitimin asıl görevi toplumu yeniden şekillendirmek ve düzenlemek olup bu konuda okullara önemli görevler yüklenmiştir (Güçlü, 2020: 154).

Bursalıoğlu (2020: 11)'na göre örgütlerin yönetimi, yapısı ve özellikle de yönetici davranışlarını anlamada, edebiyat ürünlerinin geniş ve derin etkisi olmaktadır. Roman ve tiyatro gibi türleri insan davranışlarını bütün olarak yansıttıklarından bilimsel çözümlene kadar gerçek durumları kurgulayabilmektedirler. Türk edebiyatı yakın bir tarihe kadar, toplumsal düzen, kurumlar ve yöneticiler gibi sorunlar üzerine yönelmemiştir. Edebiyatımızda özellikle öğretmeni ve eğitim yöneticisini konu almış çok sayıda eser sayılabilir (Bursalıoğlu, 2020: 11).

Bu çalışmada incelenen "İdealist Öğretmen" adlı kitabın yazarı Grigory Petrov (1866-1925), Petersburg doğumlu Rus gazeteci, yazar ve din adamıdır. Yazarın "Beyaz Zambaklar Ülkesinde" ve "İdealist Öğretmen" adlı eserleri birçok dile çevrilmiş ve en çok okunan yazarlardan biri olmuştur. Petrov, ülke kalkınmasında eğitimin yerini ve önemini kavramış ve bu görüşlerini okurlarıyla paylaşmış bir yazardır. Eğitim sistemi ve uygulamalarına duyarlı bir aydın olarak "İdealist Öğretmen" adlı eserinde o günkü Çarlık Rusyasının içinde bulunduğu mevcut eğitim anlayışını ve uygulamalarını eleştirir. Bu çalışmada Grigory Petrov'un "İdealist Öğretmen" adlı eserinde ülkesindeki eğitim sorunlarına yönelik yaptığı değerlendirmeler ile eğitim bilimlerinin kuramsal bilgileri arasında bir ilişkilendirme yapılmış; eğitim bilimleri kuram ve uygulamalarına yol göstermede önemli katkıları bulunan eğitim felsefesi yaklaşımlarıyla edebiyat eseri arasında bir kuram-uygulama eşleştirmesine gidilmiştir.

Bu çalışmanın amacı Grigory Petrov'un "İdealist Öğretmen" adlı eserindeki eğitim sorunlarına ilişkin görüşlerini irdelemek ve bu görüşlerin hangi eğitim felsefesi yaklaşımlarıyla ilişkilendirilebileceğini belirlemeye çalışmaktır.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada Grigory Petrov'un "İdealist Öğretmen" adlı kitabının analizi için nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu inceleme yönteminde yazılı materyaller çözümlenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Bu araştırmada Grigory Petrov'un "İdealist Öğretmen" adlı eseri eğitim sorunları ve eğitim felsefeleri bakımından çözümlenmiştir.

Araştırmada İncelenen Eser

Bu araştırmada Grigory Petrov'un "İdealist Öğretmen" adlı kitabı incelenmiştir. Eserde Moskova Üniversitesi'nde görev yapan Raçinski adlı genç bir Matematik profesörünün ideallerini gerçekleştirmek üzere doğduğu köye öğretmen olarak atanmasının gerçek öyküsü anlatılmaktadır. Profesör Raçinski (Sergey Rachinsky 1833-1902), bilim dünyasında büyük bir ün kazanmış, yazdığı matematik kitapları birçok dile tercüme edilmiştir. Raçinski matematik alanında birtakım yeni görüşler ortaya atmıştır. Bilimsel araştırmaları ve engin bilgisinin yanında, alana bilim insanları yetiştirmek gibi hassasiyeti de vardır. Üniversitede göreve başlaması henüz on yılı bile doldurmadan üç öğrencisi profesörlüğe aday gösterilmiş, onlar da hocaları gibi saygın bilim insanları olmuşlardır. Üniversite ve bilim camiası yeni buluşlar ve eserler konusunda ondan çok şeyler beklerken, genç profesör, üniversitedeki kürsüsünden istifa ederek doğduğu Tatevo Köyü'nde öğretmenlik yapmak üzere Eğitim Bakanlığı'na bir dilekçe sunmuş ve köy okulunda öğretmenliğe başlamıştır. Raçinski köy öğretmenliğini kendine özgü yöntemlerle ve büyük bir aşkla yürütür ve on yıl gibi kısa bir süre içinde yetiştirdiği öğrencilerinin başarılarından ve Tatevolular'dan bütün ülke hayranlıkla ve övgüyle söz etmeye başlar. Raçinski, kendi benzetmesiyle, bir köy okulunda keşfettiği çok sayıda canlı cevheri işlemiş ve sanatçı, mühendis, hekim, din görevlisi, bilim insanı vb. olarak ülkesinin hizmetine kazandırmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada veri analiz yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde birbirine benzeyen veriler temalar çerçevesinde düzenlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmada Grigory Petrov'un "İdealist Öğretmen" adlı kitabı analiz edilmiştir.

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Nitel araştırmalarda araştırmanın geçerliğini ve güvenirliğini arttırmak için inandırıcılığını arttırmak gerekmektedir (Merriam ve Tisdell, 2015). Araştırmada inandırıcılığı arttırmak amacıyla kitaptan elde edilen verilerden doğrudan alıntılar yapılmıştır. Araştırmanın iç güvenirliğini sağlamak amacıyla, alanında uzman iki araştırmacı tarafından verilerin incelenmesi ve doğrulanması sağlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Araştırmanın bu bölümünde "İdealist Öğretmen" kitabı, eğitim sorunları bakımından analiz edilmiştir.

Profesör Raçinski ülkesinin kalkınmasını eğitim hamlesinde gören ve geleceğin yetişkinleri olan çocukların eğitiminin niteliğine önem veren bir bilim insanıdır. Raçinski ülkesindeki mevcut eğitim uygulamalarına ilişkin düşüncelerini ortaya koyarken, aynı zamanda daimicilik ve esasicilik gibi geleneksel eğitim felsefelerine de eleştirilerde bulunur.

Esasicilik, realizm ve idealizm akımlarına dayanır. Bu akıma göre insan, genel olarak toplumsal ve kültürel bir varlıktır. Bilgi dış dünyadaki yaşantılardan kazanılır ve bilgiyi genelde tümevarım yoluyla elde edilir. Bu yöntemle elde edilen bilgi, mutlak doğrudur. Okulun görevi toplumda sürekli biriken bilgi ve tekniği öğrenciye aktarmaktır. Bu işlevinden ötürü okul, bir reform değil: öğrenim kurumudur. Okulun işlevi, geçmişten bugüne oluşan kültürel değerleri öğrenciye kazandırarak onun mensubu olduğu topluma uyumunu sağlamaktır. Değişme değil, gerçek olan değişmemedir. Bu yaklaşıma göre topluma uyum sağlayan insan ahlaklı ve erdemlidir. Bu nedenle geçmişten bugüne aktarılan mutlak doğrular, yeni nesillere aktarılarak değişme önlenmeli ve böylece nesiller arasındaki çatışma engellenmelidir. Geçmişin bilgi ve becerileri yeni nesillere kazandırıldığında onlar da eski nesiller gibi davranacak bu sayede değişme ve çatışma önlenecektir. Bu şekilde kültürel miras da korunmuş

olacaktır. Bu bağlamda eğitimin hedefleri; "kişinin toplumsallaşmasını sağlama, başat kültürel değerleri ona kazandırma, değişme ve çatışmayı önleme, kültürel mirası koruma, topluma uyumunu sağlama" olabilir. Eğitim durumlarında, konular ve dersler önemli olduğundan dolayı, öğrenci değil; öğretmen merkezdedir. Öğretmen eğitim ortamında gerektiğinde cezaya başvurmalı, otoriteyi elden bırakmamalıdır (Sönmez, 2020: 92).

Eğitimde daimicilik ve esasicilik felsefelerine göre, değişmez ve evrensel mutlak doğrular vardır. "Üzerinde anlaşmaya varılmamış, tartışmaya açık olgu ve olaylar, sınıf ortamına getirilmemelidir; çünkü onların çözümü bilinmemektedir. Bundan başka yaşamda olup biten tüm olgu ve olaylar, değişmeler, gelecekle ilgili sorunlar okulu ilgilendirmediğinden, eğitim ortamında ele alınmamalıdır." Değişime kapalı ve tek tip insan yetiştirme modelinde geleneksel öğretim metotları kullanılır. Raçinski, ülkesinin içinde bulunduğu mevcut eğitim anlayışını ve uygulamasını eleştirirken geleneksel eğitim anlayışının eksikliklerine vurgu yapar:

"Ülkemizdeki okulların sayısı ise çok azdır. Var olan okullarda ise genelde iyi bir öğretmen yoktur. Bu okullara giden çocuklar öğrendiklerini papağan gibi ezberleyerek öğrenmişlerdir. Okullarda çocuklara doğru dürüst bir eğitim vermiyorlar. Hayatı anlamamanın metodunu öğretmiyorlar; insanların ruhlarında gizlenmiş olan duyguları uyandırmıyorlar." (s. 5)

"Köylerimizde de daha düzeyli ve doyurucu eğitim veren okullara ihtiyaç vardır. Fakat bunlar pahalıya mâl olduğundan, köy halkına kalitesi düşük ve süresi daha az olan bir eğitim verilmek isteniyor." (s. 12)

"Nerede bir okul varsa, o da kırık döküktür ve mutlaka birkaç yıldan fazla eğitim verememektedir." (s. 18)

"Bunu da biz ürettik diyebileceğimiz hiçbir şeyimiz yok! Yurdumuza her şey dışardan ithal ediliyor. Hem de nasıl? Ateş pahasına değil mi? Ama biz gene yersiz ve abartılı övünmelere devam ediyoruz: 'Bizim ülkemiz dünyanın en zengin ülkelerinden biridir' diyoruz." (s. 7)

Raçinski, okullarda, hayatı anlamamanın yönteminin öğretilmesini ister. Bilginin hayatta kullanılması, öğrencinin etkin katılımını sağlamayı ve öğrenme ile yaşantı arasında bağ kurmayı gerektirir. Bu düşünceler çağdaş eğitim yaklaşımlarından "ilerlemecilik" ile ilişkilendirilebilir. Eğitim sürecinde ileride kullanılmak üzere ezber bilgiler verilmez, programlar hayata göre düzenlenir. Konular, geleneksel eğitim anlayışında olduğu gibi amaç değil, sadece araçtır. Bu felsefeye uygun olarak hazırlanan programlarda, öğrenciler, toplumsal sorunları çözecek bilgi ve becerilere sahip olarak yetiştirilir.

İlerlemecilik, J. Dewey'in düşünce sistemi üzerine kurulmuştur. Öğretmenin sadece çocuğun eğitimiyle ilgilenmediğini, aynı zamanda doğru ve uygun bir sosyal hayatın tesisini de yakından ilgili olmak zorunda olduğunu savunmuştur (Akpınar ve Kazu: 2018: 9). İlerlemeciler eğitim ortamında kurama değil, uygulamaya ağırlık verirler. Öğrenciler tarafından çoğu zaman anlamları da bilinmeyen ezber bilgiler çabuk unutulur. Uygulamayla öğrenen çocuk, ilişkileri kavradığı için, öğrendiklerini de unutmaz. Uygulama; bilimsel yöntem, deneme-yanılma, birlikte çalışma, proje yönetimi gibi unsurların kullanılmasını zorunlu kılar. Olaylar, olgular ve problemler öğrencilere sunularak bunlardan yargılar çıkarmaları sağlanır. Bu şekilde, öğrencinin düşünmesi, düşüncelerini değiştirmesi ve geliştirmesi gerçekleşebilir (Sönmez, 2020: 110).

Çağdaş eğitim yaklaşımlarında öğretmen, yerine göre öğrenciler için her türlü sorunlarıyla ilgilenen bir "ana-baba" rolü; bazen de bireyler ve gruplar arası çatışmalarda bir "arabuluculuk" rolü üstlenme durumundadır. Raçinski, köy okulundaki öğretmenliğine kendine özgü yöntemlerle başlar. Köy okulunun programına öğrencileri ruhsal yönden güçlendirme egzersizleri koyar. Öğrencileriyle sık sık ruhlarında yer edecek ahlâkî sohbetler yapar: "Bir kimse sana vurduğu zaman, öfkelenip sen de intikam almak için ona vurmak istediğinde kendini kaybetme. Yalnız

düşmanına karşı değil, kendi nefsinin arzularına karşı da sağlam dur! Bir suçlama ile karşılaşıştığın zaman bile kendine hâkim olmayı bil!" (s. 43).

Raçinski, derslerde öğrencilerine insanların nasıl yeni buluşlar yaptıklarını; kumdan cam, maden kömüründen boya ve parfüm yapıldığını, bunları keşfedebilmek için insanların okullarda nasıl okuduklarını, laboratuvarlarda ve fabrikalarda nasıl çalıştıklarını anlatır: *"Masanın çekmecesinden toprak parçası gibi kuru bir şey çıkardı. Bu madde demirdir. İşlenmemiş bir demir madenidir. İnsanlar ham şekliyle işte bu demir madenini yerden çıkarırlar. Sonra kullanılacak hâle getirirler. Buğday tanelerinden un, undan da ekmek yaptıkları gibi, demir madeninden de çivi, balta, pulluk ve makine yaparlar. Çekmecesinden bu kez tenekeden yapılmış bir kuş çıkardı. Oyuncak yürümeye ve kaz gibi ses çıkarmaya başladı. Sınıfın içini bir neşe kaplamıştı. Bütün köylü çocukları okulda olduklarını unutmuşlar, öğretmenin masasının etrafına toplanmışlardı. İşte gördüğünüz oyuncak bir zamanlar, size az önce gösterdiğim işlenmemiş o demir madeni gibiydi. Ama şimdi bir kuş olmuş, yürüyor ve ötüyor. Siz buna ne dersiniz? diye sordu. Okula yeni başlamış bir kız çocuğu: Amca, sen sihirbazsın! dedi. Evet, ben bir sihirbazım, fakat bu ham demir madeninden kuş yapan adam da bir sihirbazdır. Bunu yapan sihirbaz ben değilim. Yeryüzünde pek çok sihirbazlar vardır. Bu dünyada her kim arzu ederse, kendi sanatında bir sihirbaz olabilir." (s. 26). Raçinski'ye göre çocuklar gibi bütün köy halkı da işlenmemiş bir maden gibidir: *"Eğer siz okuyup güzel bir şekilde yetişmek ve bir gün madeninizi temizleyip işlemek istiyorsanız, akıllı, güçlü, kalbi sevgiyle dolu iyi birer insan olmalısınız." (s. 30)**

İlerlemeci Eğitim Felsefesinde Eğitim Durumları

İlerlemecilik, pragmatik felsefeye dayanır ve onun eğitime uygulanması olarak kabul edilir. Bir doğa yasası olan sürekli değişme ve farklılaşma, eğitimin de belirleyici bir kuraldır. Sürekli değişen gerçeğe bağlı olarak mevcut bilgiler de değişmektedir. Bu nedenle mutlak bilgi yoktur. Etkinliğe dayalı eğitim programı öğrenci merkezlidir. Öğretmen danışman ve yol göstericidir. Öğretim programları öğrencinin ilgi ve yeteneklerine göre düzenlenmelidir. Tek tür program yerine; esnek, çok yönlü, çok amaçlı programlar vardır. Öğrenci yaparak yaşayarak öğrenmeli, öğrenme yaşantılara dayandırılmalıdır. Problem çözme temelli bu yaklaşımda toplumsal ve doğal gereksinimler merkeze alınmalıdır.

İlerlemeci eğitim yaklaşımına göre, eğitim durumlarında öğretmen değil, eğitilecek olan öğrenci merkeze alınmalıdır. Öğrencilerin ilgi alanlarını, becerilerini ve yeteneklerini ortaya çıkaracak rehberlik hizmetlerine ihtiyaç vardır. Öğrenme yaşantı yoluyla gerçekleşmeli, çocukta öğrenmeye karşı merak uyandırılmalı, yaşamlarının her aşamasında bilgiyi kullanma becerileri geliştirilmelidir. Eğitim ortamlarında katılımcı, teşvik edici ve güdüleyici yaklaşım vardır; zora başvurulmaz.

"Eğitim ortamında yapay değil, doğal disiplin sağlanmalıdır." Bunun için deneme yanılma, yaparak-yaşayarak öğrenme, proje çalışması ve bilimsel yöntem işe koşulmalıdır. "Okul yaşamın kendisidir." Yaşamdaki her türlü olgu ve olaylar eğitim ortamına getirilmeli ya da öğrenci bunlara götürülmelidir. Okul toplumsal yaşamın yaşandığı bir yer olmalıdır. Öğrencinin elle tutulur, gözle görülür, yaşam için yararlı bir yapıt ortaya koyması için, eğitim ortamı düzenlenmelidir. "Eğitim ortamı demokratik olmalıdır." Öğrencilerin ilgi duydukları olay, olgu ve konuları sınıfa getirmeleri; bunlar üzerinde gözlem, deney, araştırma, inceleme yapmaları ve tartışmaları sağlanmalıdır. Böyle bir eğitim ortamında öğretmen; anlatan, açıklayan değil; tersine yol gösteren, yardım eden, rehberlik yapan, imkân tanıyan bir görev üstlenmelidir. Bunun için öğretmen, her öğrencinin gizil güçlerini geliştirmek amacıyla, seçenekli, zengin öğrenme ve öğretme yaşantılarını sınıfa getirmelidir. Yani eğitimi esnek bir plan dâhilinde yapmalıdır. "Sınama durumları ezberle dayanmamalıdır." Öğrenciye hayatta karşılaştığı ya da karşılaşacağı sorunlar ve doğal problemler sorulmalı, onlardan bilimsel yöntemi kullanarak bunları çözmesi istenmelidir (Sönmez, 2020: 111-112).

Problem çözüme iyi ve sistemli düşünme gerektirir ve bir sorunun çözümünde genelleme ve sentez yapmada; daha çok araştırma yoluyla öğretme/öğrenme yaklaşımında bilişsel alanla ilgili uygulama düzeyindeki davranışların kazandırılmasında ve sentez yapma becerisini geliştirmede kullanılır (Şişman, 2020b: 16). Raçinski'nin okulunda da her gün bir çeşit beyin ve zihin sporları olan birtakım oyunlar oynanır. Ders dışı zamanlarda öğrenciler öğretmenlerinin etrafına toplanırlar, öğretmenleri onlara matematikten bazı problemler sorar ve "Şimdi, bakalım hanginiz daha önce sonucu bulacak?" diyerek onları düşünmeye, problemleri zihnen çözmeye özendirir. Eğer problemin birkaç yoldan çözümü varsa, bütün çözüm yollarını tartışıp bunların içinde, en kısa yolu öğrencilerine gösterir.

Raçinski, öğretmenlik yaptığı köy okulunda ilerlemeci yaklaşıma uygun eğitim durumları oluşturmuş, olgu ve sorunları öğrencilerine sunarak bunlardan yargılar çıkarmalarını sağlamıştır. Bu yolla öğrencilerini düşünmeye, düşüncelerini geliştirmeye ya da değiştirmeye teşvik etmiştir.

"Çocuklar! Siz benim kürsümü gördünüz mü? Bunun manzarası hoşunuza gitti değil mi?" diye sordu. "Siz de böyle düzenli olmak ve sınıfınızı daha güzel bir şekilde görmek istemez misiniz? Çocuklardan biri, bu sözleri dinledikten sonra: "Öyle ise, haydi arkadaşlar okulumuzun çevresini temizlemeye ve hemen çalışmaya başlayalım," diye bir teklifte bulundu. Diğer çocuklar bunu kabul ettiler. İşin bu noktaya geleceğini daha önceden tahmin etmiş olan Raçinski, gereği kadar süpürge kazma, tırmık, kürek gibi ihtiyaç duyulan malzemeyi zamanında hazırlamıştı bile. Çocuklar öğleye kadar aşkla, sevgiyle çalıştılar. Okulun çevresini tertemiz bir hâle getirdiler. (s. 29)

"Kendinize zarar verecek alışkanlıklar edinmeyin! Çünkü bir insanda bir alışkanlık kökleşti mi, o insan artık o alışkanlığın kölesi olur. Sizler hiçbir kimsenin ve hiçbir şeyin kölesi olmayın!" (s. 45)

"İnsan hayatında bir de ahlâki kahramanlık vardır. Utanmayı bilmek de insan için bir kahramanlıktır. Cesur ve güçlü bir insan olmanız gerekir. Bunu da, erdem ve ahlakınızı koruyarak gerçekleştirebilirsiniz." (s. 45)

"Ruhun korkaklığı, insan iradesinin zayıflığını gösterir. Siz güçlü ve kuvvetli olunuz! Daha sert olsun diye demircilerin kızgın demiri dövdükleri ve suya soktukları gibi, siz de her zaman iradenizi güçlendirin! Kendinizi öyle basit işlere kaptırmayın. İradenizi ve ahlakınızı sakın boş bırakmayın." (s. 46)

Eserdeki Eğitim Sistemine İlişkin Saptamalar

Eğitim sisteminin başlıca öğelerini öğrenciler, öğretmenler, yöneticiler, eğitim uzmanları, eğitim programları, eğitim teknolojisi, fiziki ve finansal kaynaklar oluşturur (Şişman, 2020b: 253). Bu başlık altında, "İdealist Öğretmen" kitabında eğitim sisteminin başlıca öğelerine ilişkin saptamalar ve eleştiriler incelenecektir.

Öğretmenler: Eğitimin niteliği ve kalitesi, büyük ölçüde öğretmenlerin niteliğiyle doğru orantılıdır. Bu bakımdan eğitim sistemi içinde görev alacak öğretmenlerin, gerek hizmet öncesinde, gerek hizmet içinde, iyi bir şekilde yetiştirilmesi, öğretmenlerin kendilerini sürekli geliştirmesi, eğitim hizmetlerinin kalitesi yönünden önem taşır (Şişman, 2020b: 253). Öğretmen mesleğini icra ederken okul içi ve okul dışı ortamlarda liderlik, hakemlik, rehberlik, danışmanlık gibi birtakım roller üstlenecektir. Göreve atanan bir öğretmen, aynı zamanda üyesi olduğu öğretmen topluluğunu temsil etmektedir. Öğretmen açığı olan ülkelerde eğitim bürokrasisi genelde mesleğe yeni başlamış öğretmenleri taşra teşkilatlarında görevlendirmektedir. Mesleğe yeni atanan öğretmenlerin yeterli deneyim ve beceri kazanmaları için zamana gereksinimleri vardır. Bu süreç; görev başında yetiştirme, hizmet öncesi dönemde alınan kuramsal bilgileri uygulama boyutuna taşıma, mesleğe uyum sağlama evresidir. Raçinski, "Milyonlarca köylünün derin ve kara cahilliği karşısında, biz oralara sadece çok az bilgi sahibi olan yeni mezun öğretmenleri göndermekle yetiniyoruz." (s. 11) sözleriyle eğitim sisteminin en temel ögesi olan öğretmenin önemine vurgu yapmaktadır.

Üniversite ve Öğretim Üyeleri: Profesör Raçinski'nin doğduğu köyün okuluna öğretmen olarak gitme kararı, üniversitedeki çalışma arkadaşları arasında büyük bir şaşkınlık yaratır. İçlerinden bazıları matematikçilerin biraz anormal insanlar olduğunu, profesörün aklını yitirdiğini düşünür. Profesörün dostları da liseyi bitirmiş hemen her gencin köyde öğretmenlik yapabileceğini fakat Moskova Üniversitesi'nin onun gibi bilim adamını bir daha kolay kolay bulamayacağını söyler.

Profesör Raçinski, bu sözlere ülke kalkınmasında eğitimin yerini ve önemini kavramış bir aydın olarak şu karşılığı verir: *"Beyler! Hata ediyorsunuz! Ben sizin sandığınız gibi, engin bilgilerimi ve büyük yeteneğimi fırlatıp uçuruma atmaya gitmiyorum. Ben bu bilgilerimle halkın arasında gizli kalmış yeni yetenekleri keşfetmeye, onları bulup çıkarmaya gidiyorum. Hepiniz çok iyi bilirsiniz ki, toprağın altından petrol çıkarmak isteyenler, yeryüzünü delerler. Bazen de bu işi yaparken çok derinlere kadar inerler. Bu amaç uğrunda çok paralar, çok emekler harcarlar... İşte ben bugün, milletin ruhunun derinliklerinde binlerce yıllardan beri gizli kalmış olan büyük yetenekleri bulup ortaya çıkarmak için köylere gidiyorum."* (s. 5)

Yöneticiler: Eğitim sistemlerinin yönetiminde, Eğitim Bakanlığı merkeziyetçi yönetimin en üst basamağını oluşturur. Raçinski'nin köy okuluna öğretmen olmak üzere verdiği dilekçe önüne geldiği zaman, Eğitim Bakanı olan Kont Deliyanoş şaşkınlığını şöyle dile getirir: *"Ne? Raçinski köy öğretmeni mi olmak istiyor? Bu adam delirdi mi? Eğer ben onu çocukluğundan beri tanımamış olsaydım, 'Bu adam halkı devlete karşı ayaklandırmak istiyor,' derdim. Fakat ben Raçinski'yi tanırım. Onun siyasetle filan bir ilişkisi yoktur. O barış adamıdır. Bu adam köylerdeki sarhoş mujiklerin (köylülerin) arasında ne yapabilir ki. Ne yapalım? Bir defa denesin bakalım! Yıl sonuna varmaz, gene kendiliğinden Moskova'ya döner."* (s. 16)

Geleneksel eğitim anlayışına göre, öğretmen eğitim ortamında gerektiğinde cezaya başvurmalı, otoriteyi elden bırakmamalıdır. Eğitim Bakanı Deliyanoş da eğitim sisteminin tepe noktasındaki bir yönetici olarak aynı görüşü savunur: *"Rus köylerinde profesörlere değil, eli kamçılı jandarmalara ihtiyaç vardır. Halk gittikçe bozuluyor; durmaksızın dayak, kamçı ve baskı istiyor."* (s. 16)

Raçinski'ye göre de, yüz milyonluk bir halk topluluğunun çoğunluğunun kaba, tembel, sarhoş, cahil, ahlâken düşkün olduğu doğrudur ve kuşkusuz bu bir millet için en büyük felâkettir. Ancak, eğitim görmemiş, aydınlatılmamış ve yetiştirilmemiş olan milyonlarca insanı, bu durumdan sorumlu tutmak doğru değildir: *"Fakat bu felâketin gerçek sebebi ve sorumlusu yine bizleriz."* (s. 18)

Okullar ve Okul Kültürü: Okulların amaçlarının gerçekleşmesinde okul içi ve okul dışı çeşitli değişkenlerin etkileri vardır. Okul sosyal, kültürel, ekonomik, politik yönlerden belirli özelliklere sahip bir çevrede yer alır. Buna bağlı olarak söz konusu çevrenin değerlerinden çok yönlü olarak etkilenir. Toplumsal kültür, okulun en önemli girdisidir. Buna göre okulun amaçları, onun içinde yer aldığı toplumun değerlerine göre oluşturulmak durumundadır. Okulların amaçları, bireysel ve toplumsal beklentileri karşılayacak nitelikte olmalıdır (Şişman, 2020b: 29).

Okullar yaşayan örgütler olarak hikâyeler, efsaneler ve fıkralar üretme konusunda diğer örgütlere göre daha fazla avantajlara sahiptirler. Çünkü okulun hammaddeyi insandır. Her yaşantı ile okul kültürüne yeni tuğlalar katılmakta ve yapı yenilenmektedir. Oluşturulan okul kültüründe okula dair öyküler, önemli köşe taşları oluşturmaktadır. Eğitim kurumlarında oluşan başarılı öğrenci ve öğretmen hikâyeleri okulun mevcut ve müstakbel öğrencileri için de güdüleyici bir unsur olmaktadır. Mezun öğrencilerin ülke çapında gösterdikleri başarı ve sağladıkları kariyer her zaman anlatılacak ve zamanla okul hakkında bir efsane oluşabilecektir (Doğan, 2017: 99).

Profesör Raçinski'nin köy öğretmenliğinin üzerinden on yıl geçmiş, iki defa son sınıf öğrencilerine diploma vermiştir. Bu süre içinde köyde çok çalışmış, belli bir plân ve metotla yaptığı işlere karşı gelen birçok anlamsız ve boş engelleri aşmaya uğraşmıştır. Raçinski, öğretmenliğinin daha ilk yıllarında anlayış ve zekâlarıyla kendisini hayrete düşüren öğrencilerle karşılaşır. Her yıl, gerek kendi köyünden

gerekse çevre köylerden gelen öğrenciler arasında değişik yeteneklere sahip zeki çocukları keşfeder. Raçinski'nin on senelik köy öğretmenliği sırasında yetişen bu gençler, Moskova ve Petrograd Üniversitelerinde "Tatevolular" diye ün yaparlar. Tatevolular arasından çok sayıda ressam, opera sanatçısı, din adamı, mühendis, hekim, ekonomist vb. yetişir. Bunlardan birincisi Beloe Köyü'nden gelmiş olan Bogdanov Belsky isimli, hobi olarak arkadaşlarının resimlerini yapan bir çocuktur. Bu resimler, güzel sanatlar akademisinin usta ve seçkin sanatçıların yaptıkları resimler kadar güzeldir. Bogdanov Belsky, Leningrad'daki Güzel Sanatlar Akademisi'nde eğitimini birincilikle tamamlar ve devlet bursuyla İtalya'ya gönderilir. Belsky (1868-1945), Rusya'nın en büyük ressamlarından biri olur ve yaptığı tablolar Leningrad ve Moskova Resim Müzelerinin en değerli tabloları arasına girer. Özellikle köylü çocukların eğitimi, portreler ve izlenimci manzara çalışmalarıyla tanınır. 1895 tarihli tablolarından biri de, Tretyakov Devlet Galerisi'nde sergilenen "Rachinsky Okulu'nda Zihinsel Aritmetik" adını taşımaktadır.

Kabiliyetli çocukların ikincisi, Zabolotni Köyü'nden gelmiş olan Bogdanov Zabolotni isimli bir başka çocuktur. Kimya bilimindeki yeteneği hemen göze çarpar ve Raçinski'nin gözetiminde dört yıl çalıştıktan sonra Moskova'ya gider. On dokuz yaşında üniversite eğitimini tamamlayarak altın madalyalarla ödüllendirilir. Eğitimini tamamlamak üzere devlet bursuyla Paris'e gönderilir. Genç bilgin, Pasteur'un meşhur tıp enstitüsünün en gözde öğrencisi olur ve üç yıl sonra ünlü bir bakteriyolog olarak yetişir. Pasteur'un önerisi ve ricası üzerine, kolera'nın çıktığı yer olan Hindistan'da araştırma ve inceleme gezisine çıkar, aşılama yöntemleri geliştirir. Zabolotni (1866-1929), bulaşıcı insan hastalıklarıyla mücadele için sıhhi, hijyenik, önleyici ve tedavi edici önlemlerin temelini oluşturan veba, kolera ve frengi gibi hastalıklara adanmış 200'den fazla bilimsel makale yazmıştır.

Raçinski, Dört İncil'i de ezberlemiş ve din adamı olmak isteyen Aleksandır Vasilef adlı öğrencisini İlahiyat Fakültesine yerleştirir. Vasilef, Rusya'da prenslerin, kontların ve seçkin ailelerin çocuklarıyla sohbet etmesi için aradıkları ünlü bir rahip olur.

Raçinski'nin köy okulunda eğittiği kız öğrencilerden ikisi konservatuarda iyi bir eğitim görür. Bu öğrencilerden biri Moskova Operası'nın, diğeri de Petrograd Operası'nın çok ünlü birer yıldız sanatçısı olur. Çamaşırçı bir kadının oğlu olan başka bir genç de, iki üniversite birden bitirerek Ekonomi ve Politika profesörü olur.

Bütün Rus gazeteleri, daha önce aklını kaybetmiş gözüyle baktıkları Profesör Raçinski'nin köy okulunda yetiştirdiği öğrencilerinin başarılarından uzun uzadıya söz etmeye başlar. Bir zamanlar karşıt görüşte olan üniversite hocaları Raçinski'nin yaptığı işin büyüklüğünü ve önemini geç de olsa anlamışlardır. *"Onlar kendi aralarında şimdi şöyle konuşuyorlardı: iz gerçekten Raçinski'ye anlamsız ve boş yere kızyormuşuz. Bir zamanlar deli dediğimiz adam, köy çocukları arasından ne kadar büyük yetenekler bulup çıkardı."* (s. 48)

Fiziki ve Finansal Kaynaklar: Eğitim sisteminin başlıca öğelerinden birini de fiziki ve finansal kaynaklar oluşturur. Raçinski idealleri uğruna kendi köyüne döndükten sonra hiç kimseden maddi ve manevi bir yardım görmez. Çiftlik sahipleri, yeni köy öğretmenini soğuk bir şekilde karşılarlar: *"Siz galiba bizim köylülerimizin ahlâkını bozmaya geldiniz! Bizim köylülerimiz bilimi ne yapsınlar? Halkın esasen okumak falan istediği yok. Siz köylüleri tanımazsınız. Onlar kaba hayvanlardır. Bundan da kötüsü, yırtıcı hayvan gibidirler. Rus köylüsü yalnız sopadan anlar; okumak istemez. Köylülerimize bilim değil, meyhane lazımdır, içki lazımdır. Hele senin derin bilginden hiçbir şey anlamaz. Sen olmasan da, köylü toprağını nasıl süreceğini, ekinini nasıl ekip biçeceğini bilirler onlar."* (s. 17)

Raçinski, çiftlik sahiplerine şöyle cevap verir: *"Sizde hiç utanma yok mu? Bu iğrenç sözleri kimin hakkında söylüyorsunuz? Kendinizin de içinde yaşadığı bu millet hakkında değil mi? Hem de bu sözleri kimin ağzından işitiyoruz? Halkın aydınları ve zengin seçkinleri sayılan sizlerden değil mi? Sizi besleyen bu köylüdür. O köylü ki, size*

medeniyetin bütün nimetlerini her vesile ile sunmak ve rahat bir hayat yaşatmak için hiçbir fedakârlığı esirgemiyor.” (s. 17)

Tatevo köylüleri ve yakın çevredeki köylerin halkı da Raçinski'yi bu çiftlik sahiplerinden farklı bir şekilde karşılamaz. *“Köylüler, yüzlerce yıldan beri aşağılanma ve aldatılmaktan başka bir şey görmediklerinden, insanlara karşı güvenleri kaybolmuştu.” (s. 21)* Tatevo'lular, kendi köylerinde yetişip de sonradan Moskova Üniversitesi'nde büyük bir bilim adamı olan Raçinski'nin öğretmenlik yapmak üzere tekrar köylerine gelmek istediğini duymuşlar ve bu haber karşısında onlar da şaşırılmışlardır. Köylüler kendi aralarında, *“Köyümüzün bu akıllı çocuğu acaba bize nasıl bir tuzak kurmak istiyor?”* diye konuşurlar. Raçinski, köyüne öğretmen olarak döner ve köylülere çocukları okutmak istediğini söyler. Bu çağrıya köylülerin yanıtı şu olur: *“Sayın Profesör, biz hepimiz fakir insanlarız. Bize yapacağınız yardım karşılığında size verecek fazla bir paramız yok!”* Raçinski de onlara, *“Fakat ben sizden hiçbir ücret istemedim! Ben yalnız size hizmet etmek istiyorum” (s. 22)* der. Bu sözleri dinleyen köylüler, bu defa kendi aralarında fısıldaşmaya başlar: *“Haa, şimdi mesele anlaşıldı. Şu bizim Raçinski'nin oğlu yok mu? O buraya gelmiş. Köyümüzde öğretmenlik yapacakmış, onun maksadı; 'Bakınız ben köy çocuklarını okuttum' diyerek, Rus Çarı'nun takdirini kazanıp, ondan makam ve madalya almaktı.” (s. 24)*

Raçinski, ülkesindeki “su gibi tüketilen” içki alışkanlığına üzülmemektedir. Köyde erkekler gibi kadınlar da çok içki içmekte, kendileri gibi çocuklarını da sarhoş etmektedirler. Raçinski, her ne şekilde olursa olsun, çocukları ve gençleri bu felâketin ağına kapılıp düşmekten mutlaka kurtarmak gerektiğini, sağlıklı bir hayatın temel taşlarını atmanın ancak bundan sonra mümkün olabileceğini düşünür. Raçinski, ülkesini büyük bir mabete, ülkede yaşayan halkların birliğine bu mabetin büyük avizesine, milletin her bir ferdi de bu avizenin bir mumuna benzetir ve bütün numuların hep birden yanması durumunda ortaya çıkan aydınlığın hayalini kurar. Bu düşüncelerden hareketle, uyanık ve çalışkan bir neslin yetişmesine önderlik etmek ve halkının akıl ve vicdanında gömülü ve gizli olan kıymetli cevherleri ortaya çıkarmak üzere doğduğu köyün okulunda öğretmenlik görevini seçmiştir.

SONUÇ

Gregory Petrov, dünya edebiyatının en çok okunan yazarlarından biridir. Ülke kalkınmasında eğitimin yerini ve önemini kavramış ve bu görüşlerini kitaplarıyla okura aktarmaya çalışmış bir yazardır. “İdealist Öğretmen” kitabında, 1880'li yılların Rusya'sındaki eğitim sistemini eleştirel bir yaklaşımla irdelemiş ve tespit ettiği olumsuzlukları kamuoyunun dikkatine sunmuştur. Kitapta, Profesör Raçinski şahsında bir köy okulunda en olumsuz koşullar altında bile neler başarabileceğinin gerçek hikâyesi anlatılır. Raçinski, ülkesinin geri kalmışlığını eğitim sistemindeki eksikliklerde görmüş ve bunun düzeltilmesi için mücadele vermiş idealist bir eğitimcidir. Üniversitedeki görevini bırakarak “halkının akıl ve vicdanında gömülü ve gizli olan kıymetli cevherleri ortaya çıkarmak için”, ilk gençliğinin hayali olan köy öğretmenliği görevini seçmiştir.

Kitapta eğitime yönelik eleştiriler yalnız okullarla sınırlı tutulmamış; eğitim sisteminin başlıca öğelerini oluşturan öğrenciler, öğretmenler, yöneticiler, eğitim uzmanları, eğitim programları, eğitim teknolojisi, fiziki ve finansal kaynaklar bakımından bütünsel olarak değerlendirilmiştir.

Eğitimin niteliği ve kalitesi, büyük ölçüde öğretmenlerin niteliğiyle doğru orantılıdır. Bu gerçeği kavramış olan Raçinski, köylere çok az bilgi ve deneyim sahibi olan yeni mezun öğretmenlerin gönderilmesini eleştirir. Profesörün üniversite çevresinden arkadaşları ve bakanlık yetkilileri liseyi bitirmiş hemen her gencin köyde öğretmenlik yapabileceğini düşünmektedir. Merkezîyetçi yönetimin en üst basamağını oluşturan Eğitim Bakanı da bir profesörün köy öğretmenliğine atanma isteğini son derece yersiz bir davranış olarak nitelendirmiştir. Bakana göre gittikçe bozulan halk aralıksız dayak, kamçı ve baskı istemektedir. Rus köylerinde profesörlere değil, eli kamçılı jandarmalara ihtiyaç vardır. Raçinski'ye göre de, toplumun çoğunluğunun kaba, tembel, sarhoş, cahil, ahlâken düşkün olduğu doğrudur; ancak, bu durumun

sorumlusu eğitimden yoksun bırakılmış halk değil, tersine kıt eğitim olanaklarından yararlanmış olan aydınlardır.

Raçinski, köy okulundaki öğretmenliğine kendine özgü yöntemlerle başlamış, okulunun programına öğrencileri ruhsal yönden güçlendirme egzersizleri de koymuştur. Köylülerin, başta alkol olmak üzere, kötü alışkanlıklarıyla mücadele ederek öğretmenin sadece çocuğun eğitimiyle ilgilenmediğini, aynı zamanda doğru ve uygun bir sosyal hayatın tesisiyle de yakından ilgili olmak zorunda olduğunu göstermiştir.

Öğrenci başarısında okul iklimi ve kültürünün önemli bir yeri vardır. Okul iklimi ve kültürünün oluşmasında okul yönetimi, öğretmenler ve öğrenciler başat rol oynar. Eğitim kurumlarında örnek öğrencilerin ve öğretmenlerin başarı hikâyeleri, mezunların iyi kariyerleri zamanla okul etrafında bir efsane haline bile gelebilmektedir. Öğrencilerin bilgi, beceri ve davranışlarındaki gelişme, okulun etkisini ortaya koyar. Profesör Raçinski, her yıl, gerek kendi köyünden gerekse çevre köylerden gelen öğrencilerden değişik yeteneklere sahip zeki çocukları keşfeder. Raçinski'nin on senelik köy öğretmenliği sırasında yetişen bu gençler, Moskova ve Petrograd Üniversitelerinde "Tatevolular" diye ün yapmış, Tatevolular arasından çok sayıda ressam, opera sanatçısı, din adamı, mühendis, hekim, ekonomist vb. yetişmiştir.

Eğitim sisteminin başlıca öğelerinden birini de fiziki ve finansal kaynaklar oluşturur. Raçinski idealleri uğruna kendi köyüne döndükten sonra hiç kimseden maddî ve manevî bir yardım görmemiş, hatta çiftlik sahipleri ve köylüler, yeni köy öğretmenini soğuk bir şekilde karşılamışlardır. Raçinski'nin başarı öyküsü, çok kıt fiziki ve finansal kaynaklar altında bile nitelikli öğretmenin neler başarabileceğini göstermektedir.

Raçinski, 1880'li yılların Rusya'sında zamanına göre oldukça ileri görüşlere ve uygulamalara sahiptir. Ülkesinin içinde bulunduğu mevcut eğitim anlayışını ve uygulamasını eleştirirken geleneksel eğitim anlayışının eksikliklerine vurgu yapar. Raçinski'nin bilime önem vermesi, öğrenciyi merkeze alması, problem çözebilen, eleştirel bakış açısını kullanabilen öğrenciler yetiştirmek istemesi İlerlemecilik eğitim felsefesiyle ilişkilendirilebilir. Raçinski, öğretmenlik yaptığı köy okulunda ilerlemeci yaklaşıma uygun eğitim durumları oluşturmuş, olgu ve sorunları öğrencilerine sunarak bunlardan yargılar çıkarmalarını sağlamıştır. Bu yolla öğrencilerini düşünmeye, düşüncelerini geliştirmeye ya da değiştirmeye teşvik etmiştir. Eğitim ortamlarını öğrencilerinin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarına göre düzenlemiş, her birindeki cevheri keşfetmeye çalışmıştır. Her bir öğrencisini yeteneğine ve ilgisine göre eğitmiş, geleceğin ihtiyaç ve beklentilerini de dikkate alarak topluma her meslekten ehliyetli, güçlü ve verimli bireyler kazandırmıştır.

KAYNAKLAR

- Akpınar, B. ve Kazu, İ. Y. (2018). *Öğretmen Yetiştirme Sistemimizin Felsefi Temelleri. Öğretmen Yetiştirme Sistemimiz* içinde (ss. 1-27), (Editör: Mustafa Ergün, Behçet Oral ve Taha Yazar). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bursalıoğlu, Z. (2020): *Eğitim Yönetiminde Teori ve Uygulama* (15. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Doğan, S. (2017). *Okul Kültürü ve İklimi. Okul Yönetimi* içinde (ss. 91-119), (Editör: Celal Teyyar Uğurlu). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ergün, M. (2019). *Eğitim Felsefesi* (7. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Güçlü, M. (2020). *Eğitim Felsefesi* (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Merriam, S. B. ve Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation* (Fourth Edition). San Fransisco, CA: Jossey Bass.
- Petrov, G. (2008). *İdeal Öğretmen* (Haz. Selim Gündüzalp). Ankara: Zafer Yayınları.
- Sönmez, V. (2020). *Eğitim Felsefesi* (16. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Şişman, M (2020a). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi* (12. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Şişman, M (2020b). *Eğitime Giriş* (21. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.